

Jure Zovko, *Znanost i prosudba: Uvod u filozofiju znanosti* (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2019), 216 pp.

Filozofija znanosti jedna je od mlađih filozofskih disciplina jer sustavne su rasprave o znanosti počele tek u 19. i 20. stoljeću, a pravi zamah ova filozofska disciplina dobiva kod logičkih pozitivista. Kod njih ona, naime, doseže mjesto temeljne filozofske discipline jer bi glavni posao filozofije trebao biti analiza znanstvenih iskaza. No svakako se ne može reći da filozofske rasprave o znanosti počinju tek u moderno doba, jer već od antike preko srednjeg vijeka i renesanse imamo rasprave o određenim znanstvenim pojmovima i postupcima, a kao glavne figure ovdje se ističu antički velikani Platon i Aristotel, Roger Bacon i Robert Grosseteste u srednjem vijeku te Francis Bacon u renesansi.

Knjiga Jure Zovka *Znanost i prosudba: Uvod u filozofiju znanosti*, objavljena 2019. godine u nakladi Sveučilišta u Zadru, pruža nam cjelovit i sustavan prikaz razvoja filozofskog pojmovlja vezanog za znanost od antike do današnjih vremena uz tematiziranje glavnih otvorenih pitanja filozofije znanosti danas.

Autor svoj prikaz filozofije znanosti započinje osvrtom na početke filozofskog promišljanja znanosti kod Platona i Aristotela, a nastavlja s glavnim povijesnim žarišnim točkama u razvoju ove filozofske discipline, počevši od Baconova modela indukcije te kulminirajući u novijim tumačenjima ove filozofske discipline, kao što su hermeneutički pristup, pristup iz perspektive druge prirode te pristup kojega i sam autor zagovara, modeliranje znanosti preko intersubjektivne prosudbe stručnjaka. Naoko bi se moglo zaključiti, gledajući strukturu knjige, da se radi samo o još jednom udžbeniku koji ne nudi previše tog novog u odnosu na dosadašnju literaturu. No takav zaključak bio bi daleko od istine jer Zovko, uz vrsno i hermeneutički vjerno prikazivanje raznih pravaca unutar filozofije znanosti također naglašava aspekte koji su često zanemareni, a bacaju novo svjetlo na navedene probleme. Ovdje se zasigurno ističu Feyerabendov zahtjev da se njegov metodološki anarhizam shvati ironijski, kritika neodarvinističkog biologizma i noviji pokušaji integracije hermeneutike u filozofiju znanosti nakon propasti pozitivističkog projekta ujedinjene znanosti.

Posebnu vrijednost knjizi daje upravo veza naglašena u naslovu, naime, ona između znanosti i prosudbe. Za razliku od klasičnog, pozitivističkog tumačenja filozofije znanosti, Zovko argumentirano ističe da se u okvirima pozitivističkog naturalizma ne može na prikladan način protumačiti znanost, njeni temeljni pojmovi niti njezina primjena na stvarnost. Nakon Kuhnove i Feyerabendove razorne kritike metodološkog singularizma logičkih pozitivista, filozofi znanosti

okreću se drugim mogućim modelima znanstvenog objašnjenja. Upravo ovdje po Zovku ključnu ulogu igra prosudba, pojam etabliran ponajviše u Kantovoj trećoj kritici kao sposobnost reflektivne prosudbe. Ovaj pojam izuzetno je bitan jer kroz njega Zovko izgrađuje snažnu alternativu postmodernom *anything goes* relativizmu, pokazujući da se pri bavljenjem filozofijom znanosti moramo oslanjati na realizam, iako ne realizam shvaćen naturalistički i redukcionistički. Ne postoji samo jedan opis stvarnosti niti bezuvjetno najbolja znanstvena metoda, nego ovisno o znanstvenoj disciplinu biramo optimalni pristup i metodu koju ćemo primijeniti, a pri ovom izboru se oslanjamo na kvalificiranu prosudbu stručnjaka iz navedenoga polja. Realizam na koji Zovko ovdje cilja dosta je blizak Putnamovu internom realizmu iz 80-ih i 90-ih godina, iako se Putnam kasnije odriče ovog termina, doduše ne mijenjajući previše svoje stajalište. Zovko s pravom ističe da se vrijednost i neizostavnost pojma prosudbe pogotovo uočava kada se susretnemo s kompleksnim znanstvenim pitanjima kao što je pitanje dijagnoze u medicinskim znanostima.

Osim tematiziranja glavnih usmjerenja unutar filozofije znanosti, knjiga nudi i iscrpan pregled nekih od osnovnih pojmova filozofije znanosti. Ovdje se pogotovo ističe pojam znanstvenoga objašnjenja formuliran kroz već glasoviti deduktivno-nomološki model. Zovko vješto prikazuje genezu ovog modela, upućuje na sve njegove prednosti, ali iznosi i glavne nedostatke ovog modela te neke od mogućih alternativa. Zasluženi prostor dobiva i abduktivno zaključivanje, koje postaje jedan od frekventnijih pojmova u realistički usmjerenoj filozofiji znanosti, bez obzira tumačili ga kao zaključivanje na najbolje objašnjenje ili ne. Zovko i ovdje prikazuje glavna tumačenja, najistaknutije kritike te nudi okvir unutar kojega se ovaj pojam može integrirati u cjelinu filozofskog promatranja znanosti uz izbjegavanje najpogubnijih prigovora. Budući da u realistički usmjerenoj filozofiji znanosti i dalje vlada uvjerenje da znanost cilja na istinu, Zovko tematizira i problem istine iz perspektive filozofije znanosti, dobro ukazujući na glavne prednosti koje određene teorije istine imaju u objašnjenjima znanstvenih fenomena uz navođenje svih nedostataka navedenih teorija, a najveći je naglasak na korespondencijskoj i koherencijskoj teoriji istinitosti. Zovkov prijedlog je da se znanost može prikladno objasniti kombiniranjem načela korespondencije i koherencije u duhu Davidsonove filozofije.

Bez obzira na pluralnost znanstvenih disciplina i pristupa, Zovko izuzetno argumentirano ističe potrebu realističkog utemeljenja filozofije znanosti i zbog moralnih razloga. Ljudsko dostojanstvo nam, naime, mora ostati temeljni imperativ, pogotovo ako se suočimo sa svim mogućnostima koje nam nosi razvoj znanosti. Zbog toga znanost mora imati čvrst bioetički kompas kako ne

bi prevladali utilitaristički motivi te čovjek postao samo sredstvo, a ne svrha znanstvenih istraživanja.

Ukratko, knjiga predstavlja vjerojatno najkvalitetniji udžbenik iz filozofije znanosti na hrvatskom jeziku, opsežno pokriva i klasike filozofije znanosti i recentne rasprave o bitnim problemima, a autor se pri obradi svakog problema trudio što objektivnije i nepristranije prikazati predmetnu građu, ne zapadajući u bilo kakve razračune s teorijama i pojmovima koje smatra problematičnima. Uz to što knjiga može poslužiti kao kvalitetan uvod u filozofsku problematiku o znanosti, ona nam nudi i autorov pronicljiv izvorni osvrt na temeljne probleme i predstavnike znanosti, kao i njegove prijedloge za poboljšanjem i unaprjeđenjem instrumentarija ove filozofske discipline. Izvorni dio je jako dobro uravnotežen s udžbeničkim dijelom te čitateljima može poslužiti kao dobar poticaj za daljnje samostalno istraživanje. U knjizi ne nalazimo tematiziranje razvoja filozofije znanosti u srednjem vijeku, tj. stavove Rogera Bacona, Grossetesta, Oresmea i drugih srednjovjekovnih velikana, što bi zasigurno donijelo još jednu dozu izvornosti knjizi i dodatno osporilo prosvjetiteljsko-marksističku tezu o »mračnom srednjem vijeku«, no ovo se teško može nazvati manom knjige, već je riječ o nečemu što bi samo dalo još dodane vrijednosti. Knjigu se, uz užim stručnjacima za navedeno tematsko područje, preporuča studentima filozofije, profesionalnim filozofima koji izučavaju granične teme s filozofijom znanosti, a sami se ne bave tom disciplinom te znanstvenicima koje zanima teoretski okvir za istraživanja koja provode, jer, kao što bi Schlick rekao, u znanosti se može dosta dobro napredovati bez da joj dajemo filozofske temelje, ali ako to ne učinimo, nikad je nećemo razumjeti u potpunosti.

Mate Penava

